

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

©2022 ШЕПЕЛЬ Т. В.

УДК 355.01.338.439.02 (477)
JEL: H56; Q18

Шепель Т. В. Вплив російської агресії на продовольчу безпеку України та світу

У статті проведено аналіз сучасного рівня продовольчої безпеки України в умовах повномасштабної російсько-української війни. Визначено стан аграрного сектора та проаналізовано динаміку вітчизняних посівних і збиральних площ під зерновими культурами. Визначено стан і динаміку продовольчої ситуації в країні з урахуванням показників економічної доступності продовольчого забезпечення населення України та світу. Визначено географічну структуру експортного потенціалу держави стосовно зернової продукції безпосередньо в країні Північної Африки та Азії. Наведено основні чинники, що формують попит у сфері харчової промисловості на національному та міжнародному ринках. Досліджено сировинну орієнтацію українського експорту та вразливість на зовнішніх продовольчих ринках. Загрозливі реалії змусили відреагувати світову спільноту, Всесвітню продовольчу програму ООН, СОТ, які хоча і задекларували наміри мінімізації ризиків на глобальному рівні, однак у реалії правові механізми не подіяли. Метою статті є висвітлення організаційно-правових механізмів мінімізації негативних наслідків російської агресії в галузі продовольчої безпеки. Аналіз Державної програми стимулювання економіки для подолання наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну привів до висновку, що в частині забезпечення продовольчої безпеки програма є неефективною, оскільки в ній не передбачені організаційно-правові інструменти досягнення цілей. Узагальнено головні негативні чинники впливу російської агресії на продовольчу безпеку України та світу. Виявлено, що сучасний стан продовольства країни в умовах війни близький до катастрофічного, оскільки українське зерно відіграє вагомий роль у боротьбі з голодом у світі. Визначено, що першочергова роль для виходу із цього стану повинна належати не лише державі, а й міжнародній спільноті.

Ключові слова: продовольча безпека України, посівні площі, зернові культури, аграрний сектор, харчова промисловість, російсько-українська війна, російська агресія.

Рис.: 7. Табл.: 1. Бібл.: 22.

Шепель Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедра економіки, управління та адміністрування, Херсонський політехнічний фаховий коледж національного університету «Одеська політехніка» (вул. Небесної Сотні, 23, Херсон, 73013, Україна)

E-mail: tetianaksau@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5286-3754>

UDC 355.01.338.439.02 (477)
JEL: H56; Q18

Shepel T. V. The Impact of Russian Aggression on Global and Ukrainian Food Security

The article analyzes the current level of food security of Ukraine in the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war. The state of the agrarian sector is defined and the dynamics of domestic acreage and harvesting areas under grain crops is analyzed. The state and dynamics of the food situation in the country are determined, taking into account the indicators of economic availability of food supply to the population of both Ukraine and the world. The geographical structure of the State's export potential in relation to grain products directly concerning the countries of North Africa and Asia is determined. The main factors shaping the demand in the food industry sphere in both the national and the international markets are presented. The raw material orientation of Ukrainian exports along with vulnerability in foreign food markets are examined. The threatening realities forced the world community, the UN World Food Program, the WTO to react, because, although they declared their intentions to minimize risks at the global level, the legal mechanisms did not work in reality. The purpose of the article is to highlight the organizational-legal mechanisms for minimizing the negative consequences of Russian aggression in the field of food security. An analysis of the State Program for stimulating the economy to overcome the consequences of the full-scale Russian invasion of Ukraine has led to the conclusion that in terms of ensuring food security, the program itself is ineffective, since it does not provide organizational-legal instruments for achieving the goals declared. The main negative factors of the influence of Russian aggression on the food security of Ukraine and the world are generalized. It is revealed that the current situation with food in the country at war is close to a catastrophic one, since Ukrainian grain plays a significant role in the fight against hunger in the world. It is determined that the primary role for getting out of this situation should belong not only to our State, but also to the international community.

Keywords: food security of Ukraine, acreage, grain crops, agrarian sector, food industry, Russian-Ukrainian war, Russian aggression.

Fig.: 7. Tabl.: 1. Bibl.: 22.

Shepel Tetiana V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Management and Administration, Kherson Polytechnic College of the National University "Odesa Polytechnic" (23 Nebesnoi Sotni Str., Kherson, 73013, Ukraine)

E-mail: tetianaksau@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5286-3754>

Аграрний сектор завжди вважався для України пріоритетним і стратегічно важливим, оскільки здатен забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й займає вагомий місце держави в когорті світових країн – лідерів із виробництва продуктів харчування. Їх доступність, якість та екологічність впливають на рівень продовольчої безпеки

держави, виступають індикаторами її соціальної стабільності.

Забезпечення населення якісними продуктами харчування є одним із головних напрямів соціально-економічного розвитку будь-якої держави. В Україні були всі об'єктивні передумови для створення індустрії продуктів харчування, спроможної задовольни-

ти внутрішні потреби в продовольстві та забезпечити значні валютні надходження від його реалізації на світовому ринку [1].

Сфера харчової промисловості безпосередньо задіяна в забезпеченні продовольчої безпеки нашої держави та формуванні її експортного потенціалу. Але сучасні проблеми аграрного сектора економіки є тісно зв'язаним ланцюгом політичних і соціально-психологічних аспектів розвитку народного господарства. Повномасштабне російське вторгнення призвело до безпрецедентного з часів Другої світової війни явища – гуманітарної експансії України, яку країна-сусід цілеспрямовано здійснює впродовж віків. Не стало виключенням і XXI століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що пошук шляхів ефективного розвитку аграрного сектора України, усунення негативних тенденцій його функціонування турбують низку провідних вітчизняних учених. Дослідженню проблем формування продовольчої безпеки присвячені праці учених П. Т. Саблука [2], А. В. Скрипник [3], Н. Й. Басюркіної [4] та інших, а також розробки науково-дослідних колективів РВПС України НАН України, Мінекономіки України, Мінагрополітики України, Аналітичних центрів Cedos, Latifundist та інших.

Метою дослідження є діагностика й оцінка сучасного стану аграрного сектора України; виявлення чинників, що істотно гальмують розвиток галузі, та визначення шляхів їх розв'язання.

Матеріалами дослідження послужили сучасні положення та законодавчі акти України про продовольчу безпеку, а також наукова література. У роботі було використано відповідні методи економічних досліджень, зокрема: аналіз, синтез, узагальнення, статистичний аналіз, порівняння.

Аграрна галузь України завжди була однією з пріоритетних сфер як зовнішньо-, так і внутрішньоекономічного розвитку країни, адже питання організації виробництва та підтримки продовольчого забезпечення для окремої держави актуальні в усі часи. Від нього залежить не тільки життєздатність і самодостатність країни та суспільства, а й безліч найрізноманітніших напрямів людської діяльності.

Вітчизняний аграрний сектор завжди був важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави. Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно завжди був спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду [5].

Після вторгнення Росії в Україну практично всі галузі народного господарства країни опинилися в зоні ризику. З 24 лютого 2022 р. українська держава почала втрачати безліч дорогоцінних життів україн-

ців, значну кількість інфраструктури та промислових об'єктів, підприємств і сільгосптехніки. Але наразі країна втратила ще й землі сільськогосподарського призначення, що боляче вдарило по продовольчій безпеці України та світу.

Воєнна агресія сусідньої країни висунула принципово нові вимоги до весняної посівної кампанії поточного року. На жаль, вона виявилася найскладнішою за всю історію незалежної України. Повномасштабна війна унеможливила проведення повноцінних польових робіт, чим і спровокувала суттєве скорочення посівних площ (табл. 1).

Навесні посівна кампанія в Україні розпочалася в усіх областях, крім Луганської, частково навіть на територіях, що знаходилися неподалік активних бойових дій. Проте посівну неможливо було провести на всій території країни.

Активні бойові дії на території держави значно скоротили площі посівів сільськогосподарських культур (–28,55%) у 2022 р. порівняно з ковідною та довоєнною ерою. На окупованих територіях аграрії перебувають під великим тиском. Вони зіштовхуються з розкраданням запасів, техніки, примусом до перереєстрації підприємств, загрозами розправи. Окрім цього, значно відчувалася гостра нестача палива (–40%), насіння (–75%), засобів захисту рослин (–60%), добрив (–80%) тощо.

Звичне життя громадян України набирало нових обертів – працівники вітчизняних сільгоспідприємств залучались до Збройних Сил України, територіальної оборони та волонтерства. Через проблеми з окупацією, військовими діями, мінуванням земель, руйнацією техніки та інфраструктури, міграційним рухом економічно активного населення – практично весь аграрний сектор країни опинився в зоні ризику.

Російська агресія найбільш негативно вплинула на схід і південь країни. До найбільш постраждалих областей, на яких частка посівної площі значно зменшилася порівняно з попереднім роком, належать: Луганська (–65,21%), Запорізька (–59,41%), Херсонська (–50,91%), Харківська (–46,87%), Закарпатська (–44,30%) та інші (рис. 1) [7; 8]

Значну частку виробництва зернових культур в Україні формують озимі посіви пшениці, ячменю та жита. За останні три роки в структурі посівів зернових культур озимий клин у середньому складав 51% і коливався в межах 7,6–8,2 млн га. Під урожай 2022 р. озимими зерновими було засіяно 7,6 млн га, що на 7% нижче, ніж показник роком раніше (8,2 млн га) та практично збігається з площею у 2020 р. У тому числі площа під озимію пшеницею під урожай 2022 р. складала 6,5 млн га (–5% до показника 2021 р.), під озимим ячменем – 969,0 тис. га (–15%) та під житом – 108,5 тис. га (–39%).

За попередні три роки посівна та збиральна площа с.-г. угідь практично не змінювалася: якщо й

Загальні посівні площі України, станом на 2021–2022 рр.

Область	Загальні посівні площі, тис. га			
	Рік		Відхилення	
	2021	2022	(+/-)	%
Вінницька	1653,1	1400,5	-252,6	-15,29
Волинська	611,7	457,7	-154,0	-25,17
Дніпропетровська	1971,8	1666,9	-304,9	-15,46
Донецька	1041,0	676,0	-365,0	-35,06
Житомирська	1153,7	835,7	-318,0	-27,56
Закарпатська	173,8	96,8	-77,0	-44,30
Запорізька	1711,8	694,8	-1017,0	-59,41
Івано-Франківська	383,4	232,1	-151,3	-39,46
Київська	1191,7	917,3	-274,4	-23,02
Кіровоградська	1705,2	1512,3	-192,9	-11,31
Луганська	855,9	297,7	-558,2	-65,21
Львівська	706,3	497,8	-208,5	-29,52
Миколаївська	1600,9	1211,9	-389,0	-24,35
Одеська	1841,6	1421,3	-420,3	-22,82
Полтавська	1732,0	1513,8	-218,2	-12,59
Рівненська	619,0	460,8	-158,2	-25,68
Сумська	1209,6	926,5	-283,1	-23,40
Тернопільська	840,7	729,2	-111,5	-13,26
Харківська	1832,2	973,4	-858,8	-46,87
Херсонська	1476,8	724,9	-751,9	-50,91
Хмельницька	1205,1	942,1	-263,0	-21,82
Черкаська	1217,7	1001,2	-216,5	-17,77
Чернівецька	308,0	220,3	-87,7	-28,47
Чернігівська	1353,5	871,1	-482,4	-35,64
Усього	28387,5	20282	-8105,5	-28,55

Джерело: складено на основі [6; 7].

були коливання, то мінімальні. На них безпосередньо впливали лише погодні умови. У 2022 р. різниця ж становила -40% – через вторгнення окупантів на українську землю (рис. 2) [8; 9].

Завдяки швидкому звільненню Київської, Чернігівської, Сумської областей і певної частини території на Харківському напрямку значної різниці між посівними та збиральними площами під ярими зерновими культурами немає.

Аграрії Вінницької, Волинської, Житомирської, Київської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської та Чернівецької областей збільшили площі посіву ярої пшениці до 10%. Вони самостійно змінили структуру посівних площ під сільськогосподарськими культурами в регіонах, де немає активних бойових дій. Цьогоріч на заході країни було збільшено посівну площу на понад 1000 гек-

тарів – за рахунок додатково використаних ділянок, які розліснили.

Ураховуючи всі зусилля хліборобів, сівба ярих зернових і зернобобових культур у цілому по Україні була проведена. Але відмітка посівів так і не сягнула бажаних результатів. У 2022 р. посівні площі під ярими зерновими культурами становили 4709 тис. га, що майже вдвічі менше порівняно з попереднім роком (рис. 3) [8; 9].

Найбільші втрати незасіяних площ спостерігаються на територіях, які або знаходяться в зоні активних бойових дій, або вже звільнені від окупації, але на полях неможливо було провести посівну через мінування.

Загальна структура посівних площ під озими та ярими культурами України кардинально відрізняється. Окрім того, що озимі й так займали більшу частку порівняно з ярими, так і посівна кампанія

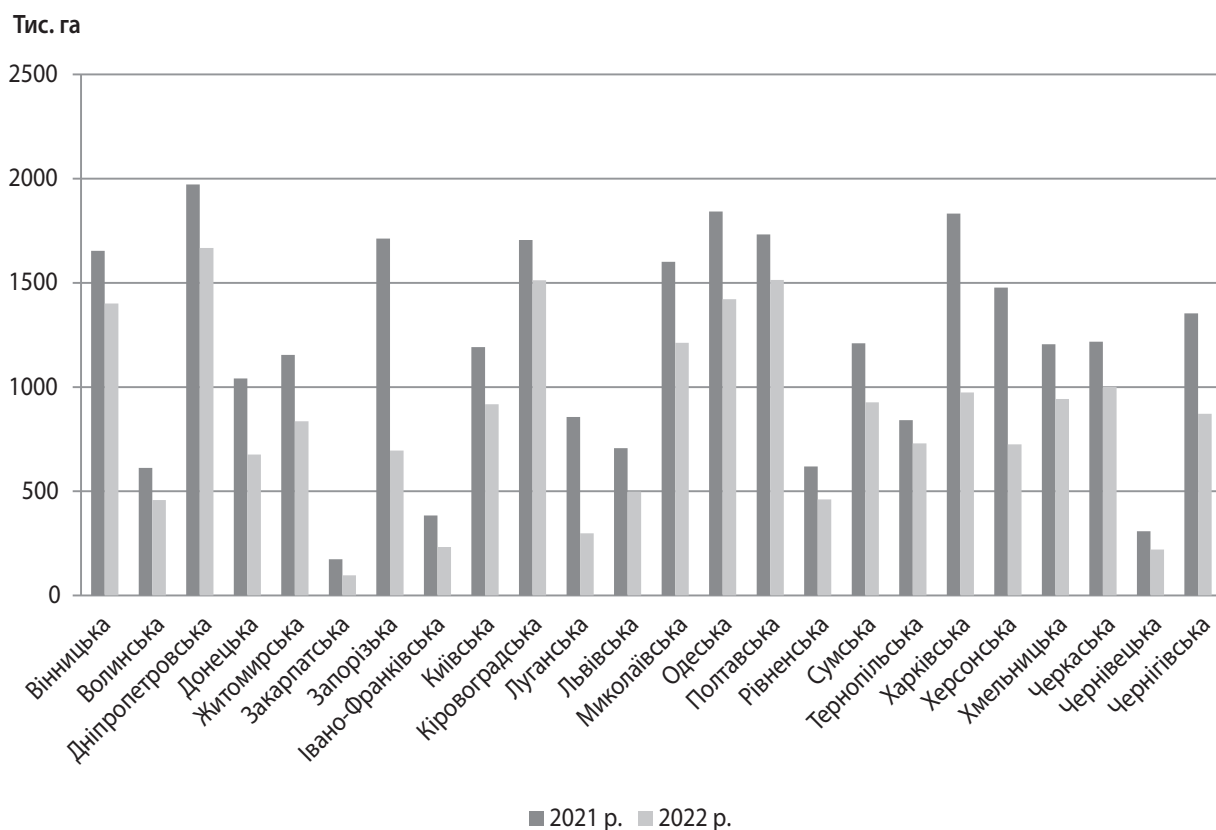

Рис. 1. Загальна структура посівних площ України, тис. га

Джерело: побудовано на основі [7; 8].

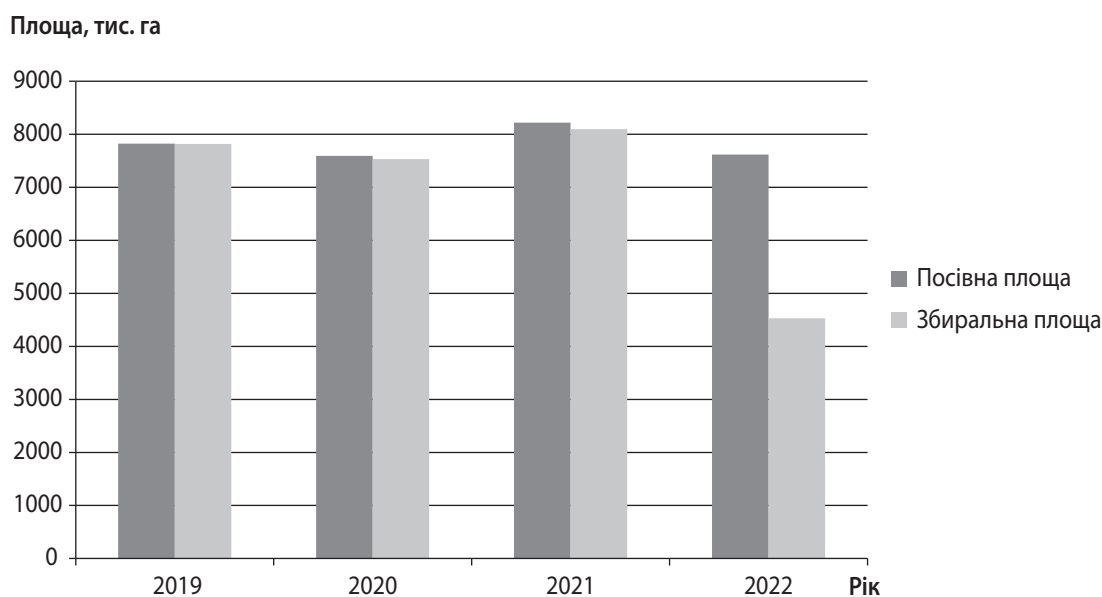

Рис. 2. Динаміка посівних і збиральних площ під озимими зерновими культурами в Україні, тис. га

Джерело: побудовано на основі [8; 9].

була проведена в мирний для країни час. Зокрема, структура посівних площ залежала і від постачання імпорتنних ресурсів. У разі браку імпортного насіння аграрії засівали ті культури, насіння яких було в за-пасах. (рис. 4) [10].

Структура посівних площ у 2022 р. дещо змі-нилася. Багато аграріїв заявляли про заміну частини площ під кукурудзу на користь соняшника, сої, гречки та інших культур. Такі зміни викликані тим, що кукурудза вимагає великих вкладень на гектар порів-

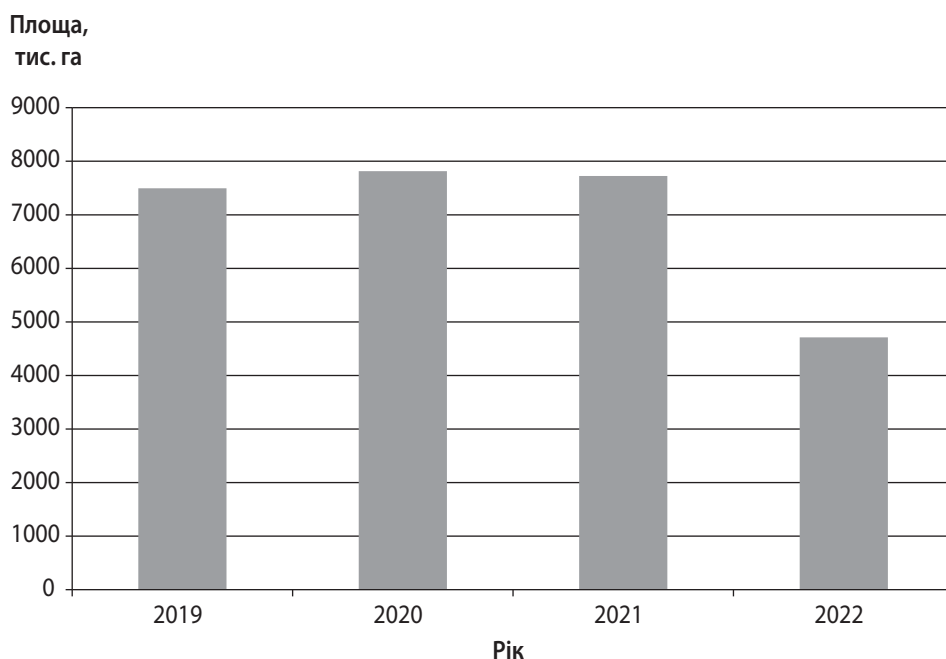

Рис. 3. Динаміка посівних площ під ярими зерновими культурами в Україні, тис. га

Джерело: побудовано на основі [8; 9].

няно з іншими культурами, вищих витрат на сушіння восени та більших потужностей для зберігання та транспортування на експорт, який вкрай обмежений пропускнуою спроможністю залізничного, автомобільного та річкового транспорту [11].

Незважаючи на збільшення посівів соняшника та ячменю на вільній від окупантів території, компенсувати втрату площ цих культур у південних і східних областях повністю неможливо. Соняшник та ячмінь традиційно вирощувалися переважно на півдні та сході України. Також великі втрати площ під томатами, цибулею, баклажанами, перцем, горохом, гірчицею та баштанними культурами (рис. 5) [13].

Посівна кампанія вже завершена, але головними проблемами для аграріїв при зборі врожаю залишаються:

- ✦ окупація сільських населених пунктів;
- ✦ військові дії на землях с.-г. призначення;
- ✦ мінування полів;
- ✦ загибель врожаю через підпали;
- ✦ відсутність фінансових і матеріально-технічних ресурсів тощо.

В Україні цього року засіяно близько 70% площ, з них 30–40% – для внутрішнього споживання [13]. За прогнозованими даними, валовий збір зерна у 2022 р. для всіх зернових і зернобобових культур оцінюється в 38,9 млн т, що на 55% менше за показник 2021 р. (85,7 млн т). При цьому урожайність зернових очікується на рівні 42,6 ц/га, що на 21% нижче, ніж у 2021 р. (53,8 ц/га).

У результаті валовий збір пшениці в поточному році може скласти всього 14,9 млн т (–54% до урожаю 2021 р.) при урожайності 37,8 ц/га. Виробництво ячме-

ню очікується на рівні 4,6 млн т (–51% до 2021 р.) при урожайності 28,2 ц/га. Урожай кукурудзи прогнозується на рівні 18,5 млн т (–56% до 2021 р.) при зборі 60,4 ц з 1 га. Виробництво вівса очікується на рівні 256,1 тис. т (–46% до 2021 р.) за врожайності 20,5 ц/га, проса – 79,0 тис. т (–61% до урожаю 2021 р.) при очікуваній урожайності 13,5 ц/га. Валовий збір гречки прогнозується на рівні 52,7 тис. т (–50% до 2021 р.) при урожайності 10,9 ц/га, а гороху – 203,3 тис. т (–64% до 2021 р.) при урожайності 17,2 ц/га. Детальне коригування буде відбуватися за фактом збирання врожаю [14].

Таким чином, в Україні можливий дефіцит або критично низький запас власного виробництва таких культур, як гречка, овес, просо, продовольча пшениця і ячмінь. Так, внутрішнє споживання пшениці у 2022–2023 рр. можливе на рівні 8,5 млн т, що складає 57% від майбутнього урожаю та 41% від загальної пропозиції культури; внутрішня потреба в ячмені – 3,6 млн т, що складає 76% майбутнього урожаю, 63% загальної пропозиції. Для деяких круп'яних культур очікуване внутрішнє споживання навіть перевищує можливий майбутній урожай, тоді як потреба в кукурудзі може скласти 8,5 млн т, що становить 46% від її виробництва і 27% від загальної пропозиції.

У довоєнний період український ринок становив майже третину світових запасів зерна та олійних культур. З перших днів російської агресії світове суспільство було занепокоєно питанням продуктів та цін на продовольчі товари в майбутньому, адже тільки частка експортованої української пшениці у світовій торгівлі становила 8%.

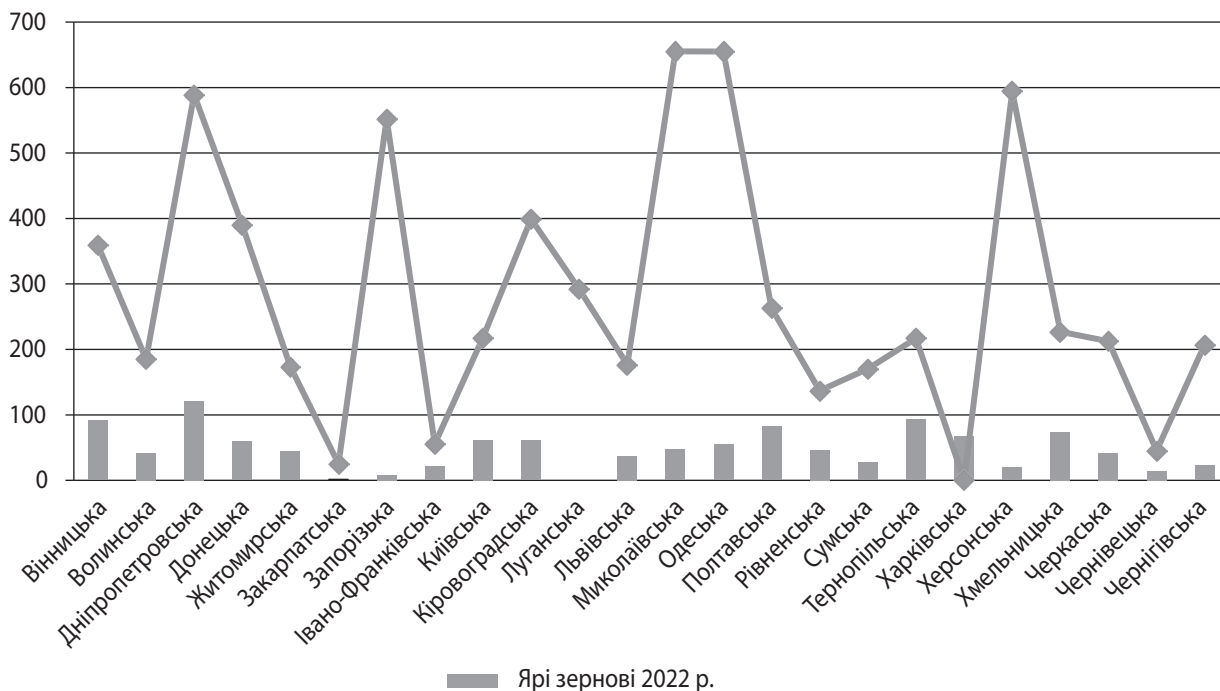

Рис. 4. Загальна структура посівних площ під озимими та ярими культурами України, тис. га

Джерело: побудовано на основі [10].

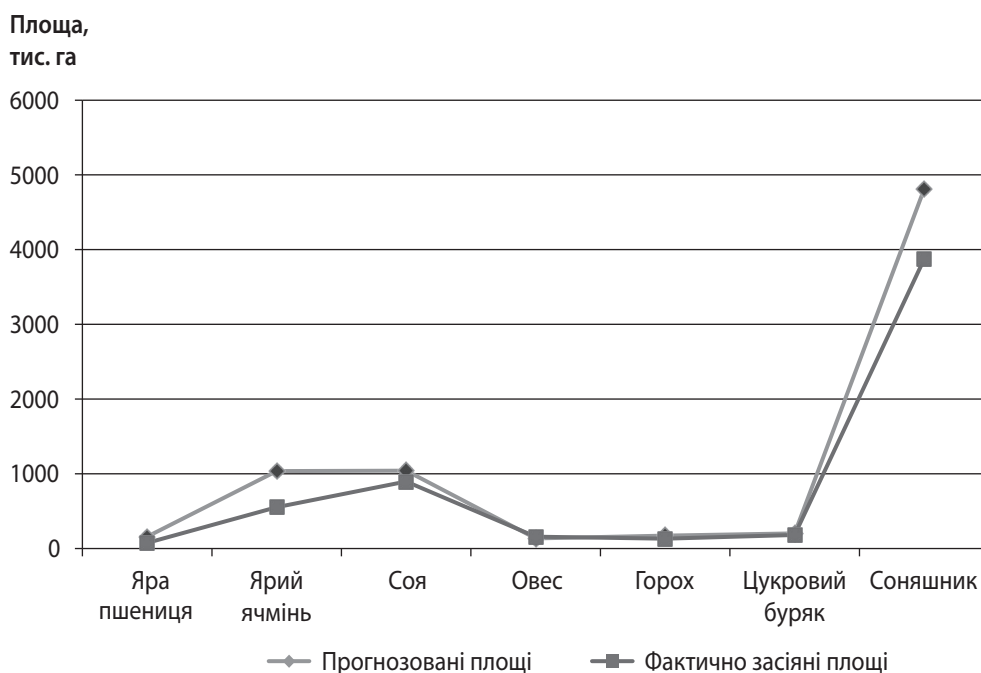

Рис. 5. Динаміка прогнозованих і фактично засіяних площ сільськогосподарськими культурами у 2022 р, тис. га

Джерело: побудовано на основі [12; 13].

Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням 400 мільйонів людей. Повномасштабне вторгнення російського агресора в Україну порушило системи виробництва, переробки та постачання продовольства, зокрема на міжнародний ринок [15].

Згідно із «зерною угодою» [16], підписаною між Україною, Туреччиною та ООН, з'явилася можливість розблокування українського експорту через Чорне море. До початку російського вторгнення Україна відправила на експорт близько 5 млн т зерна.

За оцінними даними, станом на 1 березня 2022 р. на складах залишалося 28,6 млн т зерна, з них 12,5 млн т – у регіонах з активними бойовими діями: пшениці – 7,1 млн т; кукурудзи на зерно – 12,6 млн т; ячменю – 1,1 млн т; жита – 0,15 млн т; бобів сої – 1,28 млн т; насіння соняшнику – 6,1 млн т, насіння ріпаку – 0,081 млн т (рис. 6) [17].

Але потрібно враховувати, що коли експорт відновиться, зерно вивозитимуть повільніше, ніж у довоєнний час. Тому аграріям може бракувати складів та елеваторів для зберігання зерна в найближчі місяці. Питання стоятиме ще гостріше, якщо домовленість між країнами-перемовницями щодо розблокування українських портів не реалізується. Це важливо передусім для вивезення минулорічного врожаю, а також нового – українські аграрії вже зібрали понад мільйон тонн зернових. Аграрії вже зараз шукають способи для збереження врожаю. Зерно намагаються вивозити якнайдалі від фронту – в центральні чи західні області країни [18].

Якщо дані питання не будуть врегульовані, повномасштабна війна в Україні може спричинити голод і бунти в бідних країнах, а згодом – величезний наплив мігрантів з Африки та Азії в Європу. Збій стабільного постачання української аграрної продукції, зростання цін і загальна світова продовольча криза

гостро сколихне країни Північної Африки та бідні країни Азії. Тунісу було складно оплатити частину імпорту продовольства до війни, а зараз країна намагається запобігти економічному колапсу. Інфляція вже викликала протести в Марокко та посприяла відновленню заворушень і насильницьких репресій у Судані. Країни, які постраждали від тривалого конфлікту, зокрема Ємен, Сирія, Південний Судан та Ефіопія, вже зіткнулися з голодом, ситуація щодо якого може швидко погіршитися [19].

Експерти Світового банку та ЄБРР відзначають, що «жертвами» російської агресії проти України можуть стати Туреччина, Єгипет, Індонезія, Туніс, Пакистан, Ліван, Бангладеш та інші, оскільки саме ці країнами є найбільшими імпортерами українського зерна (рис. 7) [19; 20].

В Афганістані працівники гуманітарної допомоги попередили, що приблизно 23 мільйонам афганців (більша частина населення) не вистачає їжі. Ця ситуація загострилася після початку війни в Україні. Також вона загрожує голодом і бідністю для 1,7 мільярда людей у всьому світі, що становить 20% населення світу.

ВИСНОВКИ

Сьогодні ситуація щодо врожаю прямо пропорційно залежить від лінії фронту. Враховуючи карту

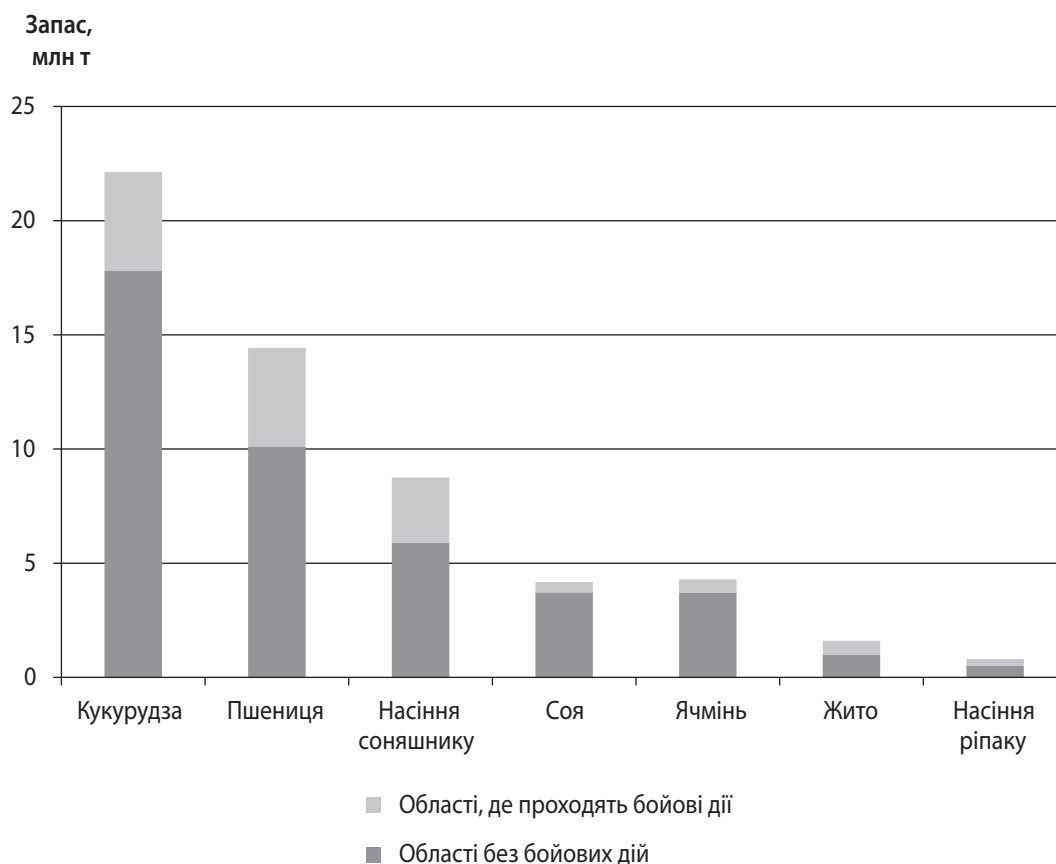

Рис. 6. Запаси зерна в Україні станом на 1 березня 2022 р.

Джерело: побудовано на основі [17].

Рис. 7. Топ-імпортери української пшениці

Джерело: побудовано на основі [19; 20].

військових дій, це саме ті території, де в сільськогосподарському циклі першими збирали врожай. Окрім того, основними культурами цих земель були озимі пшениця, ячмінь, жито. Саме вони були основними культурами, що вирощувалися в південних і східних областях України та були «візитівкою» як українського сільського господарства зокрема, так і національної економіки загалом.

Військова агресія «недружнього сусіда» проти України спричинила глибокі економічні потрясіння, які впливатимуть на ліквідність агровиробників, зростання світового попиту на сільськогосподарську продукцію, скорочення продовольчого забезпечення в багатьох країнах, зростання продовольчих цін і прискорення інфляції. Війна вже продемонструвала вразливість національних і глобальних продовольчих систем від антропогенних, економічних і природних чинників. Влада окупанта прагне підірвати світову продовольчу безпеку шляхом навмисного бомбардування складських приміщень, де зберігається українське зерно, блокади українських портів та танкерів із зерном, незаконного вивезення (крадіжки) зерна до окупованого Криму [21].

Блокування російськими військовими морських портів України направлено на виснаження української економіки. Російська агресія докорінно змінила всі здобутки експортного потенціалу України, адже морські порти заблоковано агресором, а акваторія Чорного моря замінована. Це вже призвело до стрімкого зростання світових цін на зерно, чим активно користується агресор, збільшуючи свій експорт, навіть попри запроваджені санкції. Високі світові ціни на зерно збільшують доходи їхнього бюджету та нівелюють вплив санкцій [22].

Через вторгнення російських військ на територію України світу може загрозувати найсильніший голод. Брак продовольства відчують всі. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про продовольчу безпеку України» від 22.12.2011 р. № 4227-VI. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G?an=3>
2. Саблук П. Т., Білорус О. Г., Власов В. І. Глобалізація і продовольство : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. 632 с.
3. Скрипник А. В., Стариченко Є. М. Оптимізаційні оцінки потенційного внеску України в глобальний продовольчий потенціал. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 27–39.
4. Басюркіна Н. Й. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ*. 2016. Вип. 29. С. 89–98.
5. Михайлов А. П. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка та управління*. 2016. № 1. С. 8–19. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159118851.pdf>
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Посівна онлайн 2021/22 // Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/posevnaya-online-2022>
8. Загальна структура посівних площ України // Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>
9. Воєнні баланси продовольства в Україні // АПК Інформ. 30.03.2022. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1526079>
10. Загальна структура посівних площ під озимими та ярими культурами України. URL: <https://latifundist.com/urozhaj-online-2021>
11. Литвин С. Вистачить самим і трохи на експорт. Скільки зерна втратила Україна через війну // Фокус. 01.06.2022. URL: <https://focus.ua/uk/economics/517429-skolko-zerna-poteryala-ukrainia-iz-za-voynu>

12. Посівна кампанія стартувала в 11 областях України // Слово і діло. 25.03.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/25/novyna/suspilstvo/posivna-kampaniya-startovala-11-oblastyax-ukrayiny>
 13. В Україні завершена посівна кампанія 2022 / Міністерство аграрної політики та продовольства України. 17.06.2022 р. URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zavershena-posivna-kampaniya-2022>
 14. «Не те, до чого ми звикли». Яким буде врожай у 2022 році – прогноз Мінагрополітики // НВ Бізнес. 13.06.2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/urozhay-2022-pro-rekordi-mozhna-zabuti-skilki-zerna-ta-sonyashnika-zbere-ukrajina-50249572.html>
 15. Продовольча безпека громад під час війни: глобальний та локальний погляди : публічне обговорення. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NjS7-atJLN8>
 16. Присяжна Л. Україна підписала Угоду про безпечне транспортування зерна та продуктів харчування із українських портів. URL: https://biz.ligazakon.net/news/212726_ukrana-pdpisala-ugodu-pro-bezpechne-tranportuvannya-zerna-ta-produktiv-kharchuvannya-z-ukranskikh-portv
 17. Воєнні реалії: скільки зерна мають українські аграрії? // Latifundist. 25.03.2022. URL: <https://latifundist.com/blog/read/2873-voyenni-realiyi-skilki-zerna-v-ukrayinskih-agrariyiv>
 18. Посівна в Україні: у МінАП озвучили оптимістичний та песимістичний прогнози // Слово і діло. 11.04.2022. URL: <https://slovoidilo.ua/2022/04/11/novyna/suspilstvo/posivna-ukrayini-minap-ozvuchuly-optymistichnyi-ta-pesymistichnij-prohnozy>
 19. Названо ТОП-10 найбільших імпортерів українського зерна за минулий рік // Latifundist. 03.02.2022. URL: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-zaminulij-rik>
 20. «Українська рана» на ринку пшениці. Хто замінить нас на ринках Близького Сходу та Африки? // Latifundist. 17.05.2022. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/971-pshenichna-ukrayinska-rana-v-svitovomu-eksporti-zerna-hto-stane-plastirem>
 21. РФ незаконно вивозить із України по 150-170 тис. тонн зерна за місяць – посол України в Туреччині // Interfax-Україна. 05.07.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/843784.html>
 22. Рахунок іде на місяці. Що буде з українським зерном, якщо Росія порушить «зернову» угоду // Ліга. Бізнес. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/prodovolstvie/article/schet-idet-na-mesyatsy-kak-agrarii-hranyat-zerno-vo-vremya-blokady-portov>
- [Legal Act of Ukraine] (2011). <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G?an=3>
- Lytvyn, S. "Vystachyt samym i trokhy na eksport. Skilly zerna vtratyta Ukraina cherez viinu" [Enough for Ourselves and a Little for Export. How Much Grain Ukraine Lost because of the War]. Fokus. June 01, 2022. <https://focus.ua/uk/economics/517429-skolko-zerna-poteryala-ukraina-iz-za-voyny>
- Mykhailov, A. P. "Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy" [Current Status and Prospects of Agricultural Economy of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia*, no. 1 (2016): 8-19. <https://core.ac.uk/download/pdf/159118851.pdf>
- "«Ne te, do choho my zvykli». Yakym bude vrozhai u 2022 rotsi – prohnoz Minahropolityky" [ENGLISH_UA "Not What We're Used to." What Will Be the Harvest in 2022 – the Forecast of the Ministry of Agrarian Policy]. NV Biznes. June 13, 2022. <https://biz.nv.ua/ukr/markets/urozhay-2022-pro-rekordi-mozhna-zabuti-skilki-zerna-ta-sonyashnika-zbere-ukrajina-50249572.html>
- "Nazvano TOP-10 naibilshykh importeriv ukrainskoho zerna za mynuliy rik" [The TOP-10 Largest Importers of Ukrainian Grain for the Past Year Have Been Named]. Latifundist. February 03, 2022. <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik>
- "Posivna kampaniia startovala v 11 oblastiakh Ukrainy" [The Sowing Campaign Started in 11 Regions of Ukraine.]. Slovo i dilo. March 25, 2022. <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/25/novyna/suspilstvo/posivna-kampaniya-startovala-11-oblastyax-ukrayiny>
- "Posivna onlain 2021/22" [Sowing Online 2021/22]. Latifundist.com. <https://latifundist.com/posevnaya-online-2022>
- "Posivna v Ukraini: u MinAP ozvuchuly optymistichnyi ta pesymistichnyi prohnozy" [Sowing in Ukraine: The Ministry of Agriculture Announced Optimistic and Pessimistic Forecasts]. Slovo i dilo. April 11, 2022. <https://slovoidilo.ua/2022/04/11/novyna/suspilstvo/posivna-ukrayini-minap-ozvuchuly-optymistichnyi-ta-pesymistichnij-prohnozy>
- "Prodovolcha bezpeka hromad pid chas viiny: hlobalnyi ta lokalnyi pohliady : publichne obhovorennia" [Community Food Security in Wartime: Global and Local Perspectives: Public Discussion]. <https://www.youtube.com/watch?v=NjS7-atJLN8>
- Prisyazhna, L. "Ukraina pidpysala Uhodu pro bezpechne transportuvannya zerna ta produktiv kharchuvannya iz ukrainskykh portiv" [Ukraine Signed the Agreement on Safe Transportation of Grain and Food Products from Ukrainian Ports]. https://biz.ligazakon.net/news/212726_ukrana-pdpisala-ugodu-pro-bezpechne-tranportuvannya-zerna-ta-produktiv-kharchuvannya-z-ukranskikh-portv
- "Rakhunok ide na misiatsi. Shcho bude z ukrainskym zernom, yakshcho Rosiia porushyt «zernovu» uhodu" [The Bill Is for Months. What Will Happen to Ukrainian Grain if Russia Violates the "Grain" Agreement]. Liha.Biznes. <https://biz.liga.net/ua/all/prodovolstvie/article/>

REFERENCES

- Basiurkina, N. I. "Zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v umovakh transformatsii ekonomiky Ukrainy" [Ensuring Food Security in the Conditions of Transformation of the Economy of Ukraine]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen ODEU*, no. 29 (2016): 89-98.
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

- schet-idet-na-mesyatsy-kak-agrarii-hranyat-zerno-vo-vremya-blokady-portov
- "RF nezakonno vyvozyt iz Ukrainy po 150-170 tys. tonn zerna za misiats – posol Ukrainy v Turechchyni" [The Russian Federation Illegally Exports 150,000-170,000 Tons of Grain per Month from Ukraine – Ukrainian Ambassador to Turkey]. Interfax-Ukraina. July 05, 2022. <https://interfax.com.ua/news/economic/843784.html>
- Sabluk, P. T., Bilorus, O. H., and Vlasov, V. I. *Hlobalizatsiia i prodovolstvo* [Globalization and Food]. Kyiv: NNTs IAE, 2008.
- Skrypnyk, A. V., and Starychenko, Ye. M. "Optymizatsiini otsinky potentsiinoho vnesku Ukrainy v hlobalnyi prodovolchyi potentsial" [Optimizing Assessments of Ukraine's Potential Contribution to the Global Food Potential]. *Ekonomika APK*, no. 4 (2016): 27-39.
- "«Ukrainska rana» na rynku pshenytsi. Khto zaminyt nas na rynkakh Blyzkoho Skhodu ta Afryky?" ["Ukrainian Wound" on the Wheat Market. Who Will Replace Us in the Markets of the Middle East and Africa?]. *Latifundist*. May 17, 2022. <https://latifundist.com/spetsproekt/971-pshenichna-ukrayinska-rana-v-svitovomu-eksporti-zerna-hto-stane-plastirem>

- "V Ukraini zavershena posivna kampaniia 2022" [The 2022 Sowing Campaign Has Been Completed in Ukraine]. Ministerstvo ahraryoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. June 17, 2022 r. <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zavershena-posivna-kampaniya-2022>
- "Voieni balansy prodovolstva v Ukraini" [Military Food Balances in Ukraine]. *APK Inform*. March 30, 2022. <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1526079>
- "Voieni realii: skilky zerna maiut ukrainski ahraryi?" [Military Realities: How Much Grain Do Ukrainian Farmers Have?]. *Latifundist*. March 25, 2022. <https://latifundist.com/blog/read/2873-voyenni-realiyi-skilki-zerna-v-ukrayinskih-agrariyiv>
- "Zahalna struktura posivnykh ploshch pid ozymymy ta yarymy kulturamy Ukrainy" [General Structure of Sown Areas under Winter and Spring Crops of Ukraine]. <https://latifundist.com/urozhaj-online-2021>
- "Zahalna struktura posivnykh ploshch Ukrainy" [General Structure of Cultivated Areas of Ukraine]. Ministerstvo ahraryoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. <https://minagro.gov.ua/>

УДК 332.33(470)

JEL: M14; Q15; Q18

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-142-148>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

©2022 ПОЛТАВЕЦЬ А. М.

УДК 332.33(470)

JEL: M14; Q15; Q18

Полтавець А. М. Забезпечення ефективності сталого землекористування механізму управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств

У статті запропоновано найважливішим заходом щодо забезпечення ефективності сталого землекористування механізму управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств визначити перехід на принципи адаптивно-ландшафтного землеробства, що є системою формування земельних відносин, які передбачають раціоналізацію та гармонізацію взаємодії природних компонентів ландшафту та діяльності аграрних підприємств в умовах сучасного агропромислового виробництва. Наголошено на тому, що у зв'язку з цим методологія формування земельних відносин має інтегрувати природно-ландшафтні критерії, що полягають в адаптації сільськогосподарської діяльності до природних умов залученої до аграрного виробництва території, та еколого-економічні аспекти, змістовна сутність яких полягає у своєчасній реалізації превентивних заходів, які відновлюють ґрунтово-ресурсний потенціал і поліпшують якість аграрних екосистем. Трансформація земельних відносин згідно з принципами адаптивно-ландшафтною організації територій означає насамперед оптимальне співвідношення сільськогосподарських угідь. Еколого-економічне призначення агроландшафтів полягає в постійному збільшенні частки стабілізуючих природне навколишнє середовище площ, або іншими словами, лісових насаджень, пасовищ, сіножатей, при одночасному скороченні частки екологічно деградованої ріллі. Ефективність процесу управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств залежить від взаємної відповідності внутрішніх і зовнішніх умов функціонування агропромислового виробництва. До зовнішніх умов функціонування слід віднести фактори, що визначають процес формування земельних ресурсів (клімат, рельєф, ґрунтовий і рослинний покрив, нормативно-правове забезпечення землекористування, податкова політика та ін.). До внутрішніх умов функціонування механізму землекористування належать: система менеджменту аграрного підприємства, організаційна форма підприємства, способи технологічного впливу, машини та механізми, процес управління тощо.

Ключові слова: земельні ресурси, земельні відносини, стале землекористування, менеджмент аграрних підприємств, управління земельними ресурсами, механізм управління.

Рис.: 2. **Бібл.:** 9.

Полтавець Анатолій Миколайович – кандидат економічних наук, здобувач кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біо-технологічний університет (вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3310-3271>